

Przestępczość wśród nieletnich

Przestępczość wśród nieletnich istnieje od zawsze. Była jeszcze przed narodzinami Chrystusa i w średniowieczu, była za panowania Mieszka I i trwa do dnia dzisiejszego. Z tą tylko różnicą, że we współczesnym świecie jest ona zjawiskiem coraz bardziej widocznym i narastającym. W swej destruktywnej postaci stanowi ona poważny problem, jest uznawana za zjawisko społeczne, z uwagi na rozmiary i różne formy jej przejawów. Obecnie podkreśla się powiązanie tego zjawiska z wielkim rozwojem, postępem technicznym i urbanizacją. Co za tym idzie ruchliwością społeczną szerokich mas ludności i przemianami zachodzących w stosunkach rodzinnych. Objawami tego jest wzrost narkomanii, alkoholizmu, samobójstw i przestępczości głównie wśród młodocianych.

Przystępując do analizy zjawiska przestępczości należałoby wyjaśnić pojęcia związane z tym problemem takie jak: przestępstwo, przestępczość, nieletni.

Przestępstwo – według M. Lubelskiego - terminem tym określane są zjawiska indywidualne, jednostkowe, wykazujące jednak pewne powtarzające się i względnie stałe cechy.

Natomiast z punktu widzenia prawa przestępstwem będzie każdy czyn zabroniony pod groźbą kary.

Nieletni – termin ten używany jest w prawie karnym. Oznacza osobę, która to w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 17 lat (ale ukończyła 13) art. 10, 54, 200 kodeksu karnego.

Przestępczość – zabroniony czyn człowieka, społecznie niebezpieczny, zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Wyróżniamy kilka rodzajów przestępczości mianowicie:

- Przestępczość rzeczywista
- Przestępczość ujawniona
- Przestępczość stwierdzona
- Przestępczość osądzona

Trudno jednak jest znaleźć jedną uniwersalną definicję określającą pojęcie

„przestępczość nieletnich”.

Głównie dlatego, że granice tego pojęcia są określane z jednej strony przez wiek określający „nieletniość” osoby, a z drugiej przez katalog czynów i zachowań uważanych za „przestępstwa”, jeśli dopuszcza się ich nieletni.

W kryminologii znaczenie roli środowiska rodzinnego jest podkreślane bardzo silnie, zwłaszcza jeśli chodzi o przestępczość wśród nieletnich, ale również w badaniach nad przestępczością wśród dorosłych często sięga się do lat dzieciństwa osoby badanej i ustala się w jakich warunkach wychowywała się dana osoba, jaką wartość społeczną i moralną reprezentowało jej środowisko rodzinne, jakie dziedzictwo biologiczne i społeczne przekazywali rodzice.

Rodzina jest środowiskiem najwcześniej oddziałującym na osobowość dziecka i ma decydujący wpływ na jego kształtowanie, również może wywierać pozytywny – socjalizujący wpływ na jednostkę lub przeciwnie – negatywny, kształtując określone, społecznie korzystne lub nie postawy życiowe. Różne mechanizmy oddziaływania rodziny mają wpływ na społeczne nieprzystosowanie dziecka.

Niewłaściwa (zła) atmosfera rodzinna jest najczęściej związana ze złym życiem rodziców, czy też rozbiciem rodziny, alkoholizmem, konkubinatem, złym stosunkiem do dzieci. W takiej to rodzinie nieletni ma przeświadczenie, że nie jest kochany. Brakuje jemu poczucia miłości, bezpieczeństwa, solidarności z bliskimi osobami. A więc towarzystwa wśród rówieśników, którzy są w podobnej sytuacji. W grupie kolegów znajduje uznanie i zaczyna kierować się w życiu normami i zasadami przyjętymi od rówieśników.

A więc brak dostatecznej kontroli i opieki nad dzieckiem powodowany często pracą zawodową rodziców, chorobami, niezaradnością życiową, jak i zbyt małe

zainteresowanie sprawami dziecka doprowadza do tego, że przejmują ono wzorce zachowań od kolegów. Sam fakt, że dziecko wychowuje się w rodzinie, w której panuje niewłaściwa atmosfera wychowawcza nie przesądza jeszcze o jego „wykolejeniu”. Natomiast można jednak stwierdzić, że taka rodzina stwarza większe zagrożenie dla jego prawidłowego rozwoju psychicznego i społecznego.

Tak więc stosowanie niewłaściwych metod wychowawczych, niekonsekwencja

i rygorizm połączony z surowymi karami powoduje poczucie lęku, niepowodzeń, krzywdy. A nieumiejętność postępowania staje się podłożem wielu konfliktów, które następnie w konsekwencji mogą prowadzić do ucieczek z domu, włóczęgostwa, popełniania przestępstw.

Natomiast rodziny o niskim poziomie moralnym, zdemoralizowane, przestępcze prezentują złe wzory zachowania społecznie negatywnego, które w sposób naturalny zostają przez nie przyswojone.

Z omówionymi dotychczas zagadnieniami łączy się ściśle problem opieki nad dzieckiem, a brak takiej opieki i kontroli prowadzi do rozluźnienia się więzi emocjonalnych i kontaktów z rodzicami, natomiast sprzyja w nawiązywaniu niekontrolowanych kontaktów poza domem i przejmowaniu wzorów niepożądanych wychowawczo. Intensywność wpływu środowiska rodzinnego na zachowania nieletniego jest zależne w dużej mierze od jego osobowości, ponadto jego zachowanie i postawy kształtują się także pod wpływem oddziaływania innych środowisk społecznych takich jak szkoła czy grupy rówieśnicze.

Obok rodziny wielką rolę w procesie uspołecznienia odgrywają szkoły. Szkole jako środowisku po rodzinie najbliższemu przypisuje się ważne znaczenie w kształtowaniu postaw moralnych i osobowości dziecka, szkoła uczestniczy w przygotowaniu go do życia społecznego, w swojej działalności spełnia takie funkcje jak:

- Dydaktyczna – polegająca na dostarczaniu wiedzy, kształceniu uzdolnień, zainteresowań,
- Wychowawcza – obejmuje przekazywanie uczniom systemu obowiązujących norm i wartości, kształcenie umiejętności współdziałania z innymi.
- Opiekuńcza – polega na zabezpieczeniu prawidłowego rozwoju fizycznego bezpieczeństwa dziecka oraz organizowaniu czasu wolnego.

Szkoła jako nowe, pozadomowe środowisko dziecka może być również pierwotną przyczyną zaburzeń rozwojowych, może także powodować ujawnianie się już istniejących zaburzeń. A do czynników, które mają wpływ na to, że szkoła może stać się źródłem zaburzeń rozwoju dziecka możemy zaliczyć:

- ⇒ Nieprawidłowe warunki życia szkolnego – np. przeludnienie klas, złe warunki lokalowe.
- ⇒ System wymagań nie jest dostosowany do możliwości dziecka, oraz nie prawidłowy system ich realizacji.
- ⇒ Niekorzystne dla procesu dydaktyczno – wychowawczego cechy nauczyciela.

Wśród uczniów znajdują się grupy dzieci i młodzieży szczególnie narażone na niepowodzenia w szkole, są to dzieci:

- z różnymi odchyleniami od normy w stopniu niewielkim, uczęszczające do normalnych szkół.
- z zaburzeniami w zakresie narządów ruchu i postawy.
- mniej zdolne, których możliwości intelektualne zamykają się w dolnych granicach normy.
- z fragmentarycznymi deficytami rozwojowymi.
- drugoroczne nie znajdujące w nowej klasie kolegów.
- pochodzące z rodzin nie realizujących prawidłowo swej funkcji opiekuńczo – wychowawczej.

Badania wykazują, że niejednokrotnie właśnie spośród dzieci mających niepowodzenia w szkole, w nauce wywodzą się osoby popełniające przestępstwa. Zapewne skutkiem tych niepowodzeń społecznych, oprócz trudności w nauce są trudności wychowawcze, które przejawiają się w postaci wagarów, agresywnego zachowania w stosunku do nauczycieli i kolegów, trudności w nauce i procesie wychowania często są ze sobą sprzężone.

Systematyczne wagarowanie nie tylko powodują braki w wiadomościach szkolnych i trudności w nauce, ale również sprzyjają nawiązywaniu niewłaściwych kontaktów koleżeńskich, powodują lekceważenie obowiązków, przeszkadzają w dążeniu do

systematycznej nauki oraz umożliwiają nieodpowiednie spędzanie czasu. Brak właściwej interwencji ze strony szkoły jak i domu, lęk przed karą za wagary jest często bezpośrednią przyczyną ucieczek z domu. Wagary i ucieczki z domu często wiążą się z piciem alkoholu, odurzaniem się, kradzieżami. Takie negatywne zachowanie otwiera często drogę do grupy przestępczej i wiązania się z osobnikami przestępczymi.

Grupy rówieśnicze powstają zwykle w sposób spontaniczny w wyniku naturalnej potrzeby zabawy, kontaktów z innymi dziećmi. W okresie dojrzewania zmniejsza się zależność emocjonalna od rodziców, natomiast rośnie autorytet rówieśników, który wywiera duży wpływ na życie tych młodych ludzi. Uczestnictwo w grupach rówieśniczych jest bardzo pożądane w procesie wychowania, bowiem zaspokaja liczne potrzeby psychiczne i społeczne jednostki, daje również możliwość podwyższania poczucia własnej wartości. Pomimo pozytywnego znaczenia uczestnictwa w grupach rówieśniczych jest rzeczą niewątpliwą, że na ich gruncie dochodzi do zachowań przestępczych, istnieje więc taka sytuacja, w której to grupa rówieśnicza może stać się środowiskiem kryminogennym.

A więc dochodzi do osłabienia lub braku kontroli nad tymi grupami ze strony rodziców i innych instytucji wychowawczych stwarza szerokie zagrożenie stopniowego wykolejenia członków tych grup. Tak więc w grupie takiej młody człowiek znajduje uznanie i aprobatę, często odrzucony przez rodzinę i szkołę tylko w niej może liczyć na poparcie co sprawia, że dąży

Do silniejszego zaznaczenia swej przynależności do grupy. Zachowanie takie prowadzi do odrzucenia autorytetu rodziców i wszelkich instytucji wychowawczych, systemu wartości i norm uznawanych przez ogół społeczeństwa. Wzrastająca rola grup rówieśniczych przy równoczesnym osłabieniu innych więzi społecznych wśród młodzieży zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia zachowań dewiacyjnych.

Czynnikiem kryminogennym jest także brak jednoznacznych wzorów zachowania dorastającej młodzieży, uczestnictwo w grupie rówieśniczej, bandzie, gangu czy młodzieżowej grupie przestępczej jest zatem próbą zdefiniowania swej przynależności społecznej, często przez świadome odrzucenie norm i wartości świata dorosłych.

Z powyższych uwag wynika, że środowisko grupy rówieśniczej może odgrywać dominującą rolę w genezie zachowań przestępczych, w działalności profilaktycznej

zalecane jest wykluczenie czynników, które zmuszają nieletniego do udziału w niekontrolowanej grupie rówieśniczej i rozwijanie grup rówieśniczych pod odpowiednią kontrolą np. koła sportowe, czy też różnego rodzaju koła zainteresowań.

Wśród wielu elementów determinujących przestępczość nieletnich wymienić należy takie jak:

- ❖ chęć zdobycia pieniędzy lub innych korzyści materialnych,
- ❖ zaimponowanie kolegom i koleżankom,
- ❖ namowa kolegów lub dorosłych osób,
- ❖ chęć przebywania i realizowania się w grupach nie formalnych,
- ❖ powielanie wzorców i zachowań, mających swoje źródło w domu rodzinnym, bądź lansowanych w środkach masowego przekazu, scen przemocy, okrucieństwa, agresji, gwałtu,
- ❖ poczucie bezkarności za wcześniejsze czyny oraz poszukiwanie akceptacji, nie mogących znaleźć oparcia i poczucia bezpieczeństwa wśród rodziców lub opiekunów.

Jak widzimy popełnianie czynów karalnych przez nieletnich stanowi wielki problem społeczny, który to zajmuje ważne miejsce we współczesnej kryminologii.

Bezspornym jest twierdzenie, że przeciwdziałanie przestępczości nieletnich należy do istotnych zadań polityki społecznej państwa, systemu oświaty i wychowania, instytucji i organizacji społecznych, wymiaru sprawiedliwości oraz rodzin.

Powszechnie uważa się też, że profilaktyka jest skuteczniejszym środkiem eliminowania tych zjawisk niż działalność resocjalizacyjna, kiedy nieprzystosowanie społeczne jest już bardzo zaawansowane. A zatem przesunięcie akcentu działań resocjalizacyjnych na profilaktyczne następuje poprzez wzmożenie działalności opiekuńczo – wychowawczej, niesienie pomocy socjalnej dzieciom i ich rodzicom oraz odchodzenie w postępowaniu z młodzieżą wykolejoną od działań represyjnych na rzecz oddziaływań terapeutycznych i wychowawczych.

Przede wszystkim rodzina jako najbliższa i mająca największy wpływ na dziecko instytucja powinna więcej uwagi poświęcać nieletnim. Zwiększyć kontrolę spędzania czasu wolnego, śledzić wydatki z kieszonkowego. Rodzice powinni więcej

uwagi poświęcać swoim małoletnim dzieciom a co za tym idzie spędzać z nimi więcej czasu. Zapewne szkoła ma w tym przypadku tak samo trudne zadanie jak i rodzina.

Wychowawcy i nauczyciele powinni mieć dobrze przygotowaną, zachęcającą i odpowiednio przygotowaną ofertę dydaktyczną i wychowawczą. Pedagodzy powinni rozmawiać z uczniami o ich problemach, podsuwać im pomysły jak sobie radzić w różnych sytuacjach. W każdej szkole powinien być psycholog. Szkoła mogłaby również organizować kółka zainteresowań, takie jak były dawniej. Wtedy młodzież miałaby gdzie spędzać wolny czas. Dawniej były na to pieniądze teraz niestety ich brakuje, wszędzie są cięcia budżetowe na tym cierpią nasze dzieci a w konsekwencji całe społeczeństwo.

Przestępczość młodocianych podobnie jak i nieletnich przedstawia ostry problem społeczny, którego nie wolno nam lekceważyć. Przybiera on coraz to drastyczniejsze formy i przestępcy również są coraz to młodszy. Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat młodociani stanowią około 16% ogółu skazanych. Trzeba się bardzo zastanowić czy skupić się na obniżeniu wieku, czy może surowiej karać, a może skupić się na opiece i wychowaniu, ale to już jest temat do następnego opracowania.

Bibliografia:

1. Hollin C.R.; Browne D.; Palmer E.J., „Przestępczość wśród młodzieży”, GWP, Gdańsk 2004 r,
2. Hołyst Brunon, „Kryminologia”, PWN, Warszawa 1979 r,
3. Łobocki Mieczysław, „ABC wychowania”, wydawnictwo Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2003 r,
4. Świda H., Świda W., „Młodociani przestępcy w więzieniu”, WP, Warszawa 1961 r.

JWM/.